

KOVÁTS MARGIT KIÁLLÍTÁSA*

MENYASSZONYKÖVEK

Az első benyomásunk erről a kiállításról olyan, mintha átléptünk volna megszokott világunk határain, mintha ismeretlen vizek mélyén barangolhatnánk. Sokakban felmerül a kérdés: tudományos expedíció emlékei tolnak itt fel, vagy talán a képzelet birodalmában járunk? Ha valóban meg akarjuk közelíteni ezeket a műveket, nem érhetjük be az előfeltevéseknek ilyen megfogalmazásával. Művészi alkotómunkáról van itt szó, s ez sokkal összetettebb folyamat, mindenekelőtt azonban más természetű. Természetére nézve ugyanis nem tartozik sem a természetismeret területére, sem pedig a tudományos fantasztikum világába. Minthogy művészetről van szó, eleve esztétikai érték kategóriák rendjébe kell beilleszteni. Ez nem azt jelenti, hogy nem lehet köze más tudományok anyagához. Sőt több tudományág felől is érdemes megközelíteni. Ezek közül előtérben áll a biológia és a pszichológia.

S itt mindjárt szembe is nézhetünk egy gyakran emlegetett problémával: nyújt-e emberi tartalmat ez a szemléletmód, vagy sem? Kétségtelen, hogy a klasszikus esztétika az emberit az ember képében kívánja elének állítani. Ennek a felfogásnak legtisztább hordozója — amint azt Hegel tanítja — a görög szobrászat. Valóban, ha a művészeteket klasszikus és romantikus kategóriák rendjébe akarjuk csoportosítani, Kováts Margit a romantikusok között kaphat helyet. Ebben a szemléletmódban érvényesülhet a külvilágnak mint látható környezetnek és a nem látható bensőnek

* Megnyitóként elhangzott 1970. február 27-én a szegedi múzeum Horváth Mihály utcai Képtárában.

olyan egyesülése, amely az ember testi valójának ábrázolását mellőzheti. Olyan ez, mint a zene, amely emberi tartalmakat hangszeres áttétellel is ki tud fejezni. Az embernek tolmácsolására tehát minden olyan emberen kívüli tárgy alkalmas, amelyben az emberi valamiképpen kifejeződik. S ez éppen nagyon is emberi tulajdonság, nem ismerünk más élőlényt, amely önnön lényegét a tőle különböző külsőben tudná megjeleníteni. Ez a probléma tehát a klasszikus és romantikus, vagy szürrealista magatartás különbségének problémája, amelyet nem szabad úgy felvetnünk, mint a művészet és nem művészet egymást kizáró fogalmának kérdését, mert álproblémává válik. Álproblémákkal pedig nem érdemes foglalkoznunk. Feladatunk inkább az, hogy közelebb férközzünk ahhoz, ami előttünk áll, s nem, hogy kétségbe vonjuk létjogosultságát.

Maga Kováts Margit mondja, hogy munkájában mintegy a világ keletkezésére próbál magyarázatot keresni. Ez a kérdésfeltevés sokkal jogosultabb, mint amilyenek első pillanatra látszik. Nyíltan vagy burkolt formában mások is vallják a világot, hogy titkát felfedjék. A múltban inkább vallási-mitikus-antropomorph formákban játszották el a mesterek kozmogóniai feltevéseiket. Ilyen még Michelangelo híres teremtéstörténete is, s Madách tragédiájának megoldása. A tudományos világnézet korszakának, a mai világképnek vonásait ismerhetjük fel abban viszont, amit itt látunk. A keletkezés és pusztulás folyamatának, az anyag végtelen elevenségének és termékenységének, a valóság tudatunktól független létezésének mint világfelfogásnak esztétikai vetülete az, ami itt élénk tárul.

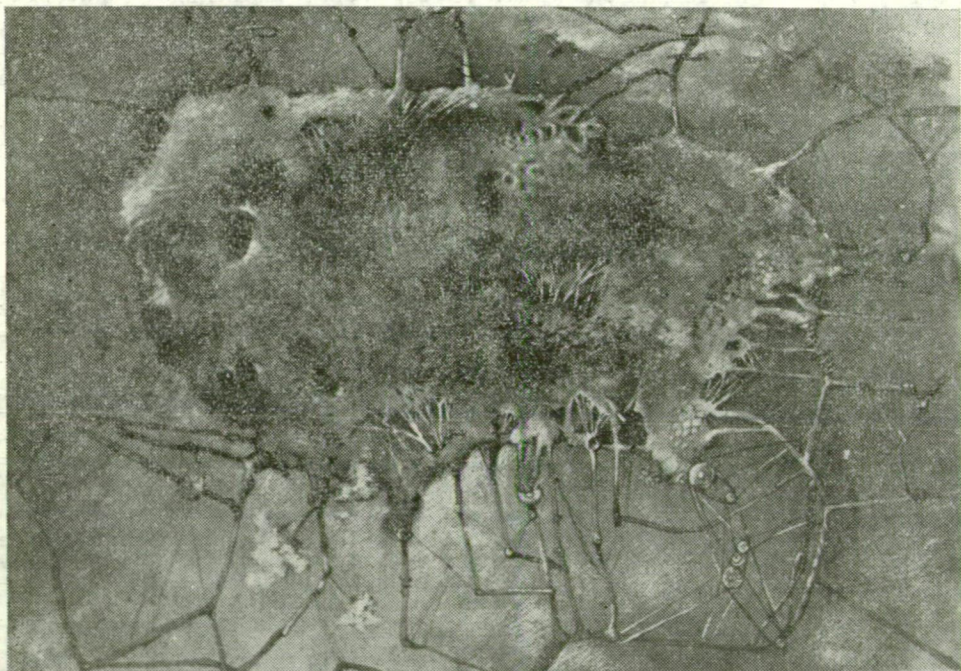
Ebben az egyetemes törvényben oldódik fel Kováts Margit számára a mindennapos, közvetlenül megfogható valóság. Mindenki, aki többé-kevésbé teljességgel éli át az emberi létet, átéli a maga növekedésében, a belőle fakadó, személyén túli létben, akár gyermekeiben, unokáiban a természet csodáját, az emberiben is munkáló személyen túli létet. Hol kezdődünk mi magunk, az embrionális létnek melyik fázisában, örök vita tárgyát képezheti; milyen törvényei és milyen véletlenei a természet történetének, amelyek átlépik a meglévő formák határait és új alakzatokat hoznak létre — ezeknek a kérdéseknek vonzásába vezet bennünket Kováts Margit művészete, ha átengedjük neki magunkat.

A tárlatnézőt mindig érdekelheti a konkrét alkotói gyakorlat is, amelyből az előttünk álló művek fakadnak. Így is lehetne mondani: a laikust joggal érdekelheti a kérdés szakmai részének az a rétege, amely közvetlen kapcsolatban van a tartalommal. Még másként kifejezve, érdekelheti a stílusalkotás mechanizmusa. A stílus az ember — mondják a franciák. A szakember nagyon is tudja, hogy az anyag, a technika visszahat az alkotásra. Jó művész számára ez a visszahatás nem lehet korlát, hanem inkább lendítőerő. Képzelnék el az üres papírlapot, amellyel szemben, vagy amely felett ott áll az érzelmileg is, indulatilag is feltett alkotó ember. Festéke, a folyékony tus, most az a „világanyag”, amelybe teremtő módon beavatkozik — egyetlen, félig öntudatlan mozdulattal megadja az első lökést az anyagnak: tust, vizet önt, vegyít a papíron — majd a szabad aktust meditáció követi, megindul az asszociációs mechanizmus. Felismeri az elindított anyagi folyamatban rejlő alakalkotó lehetőséget. Belelátja a káoszba a rend első bontakozását és hogy úgy mondjam: tudatos fetői munkával világra segíti azt. Nem a meglévőnek, hanem a keletkezőnek kultusza ez a gyakorlat. Nem külső tárgyak csodálata indítja azoknak újraalkotása felé, mint a klasszikus formátumú műveket, hanem a keletkezés materiális misztériumában való részesedés romantikus, szürrealista magatartása az, ami meghozza számára az alkotás által való feloldódást. Ennek a feloldódásnak végső teljessége adja meg a vitathatatlan formai érettséget ezeknek a műveknek. Szó sincs itt kísérletről a szónak abban az értelmében, amellyel a még nem eredményes de ígéretes munkát szoktuk aposztrofálni. És mégis kísérletek ezek a szónak abban az értelmében, amely a még rejtettnek előhívására utal.

Végezetül, úgy gondolom, szükség van arra is, hogy a kiállításon látható anyagnak felosztásáról mondjunk valamit. Látunk itt montázsokat, ezeket kell korábbiaknak, és látunk festményeket, ezeket kell későbbieknek tartanunk. A montázsok

mintegy előre gyártott elemekből építenek képzeletvilágot. A festmények automatikus anyagi folyamatok előzményeiből fakasztanak egy második természetet. Ez a második természet az elsővel, az objektív természettel hol analógiás viszonyban áll, hol a szimbólumok nyelvén válaszol neki. Így vezeti át az alkotó folyamatban a művében élő ember a természetit a szellemibe, az objektívet a szubjektívbe, a nem művészt az esztétikaiba. És mert Kovács Margitnak sikerült ezt a folyamatot lényegében megragadnia, annak, amit csinál, művészi evidenciája, esztétikai realitása van.

VINKLER LÁSZLÓ

A TECHNIKA SZÜLETÉSE